

1958-1963 DÖNEMİ TÜRK-ARAP MÜNASEBETLERİ VE ORTADOĞU ÜLKELERİ**Doç. Dr. Yaşar CANATAN***, yasarcnatan@artvin.edu.tr**DOI: ulasbid.824982**

1955 yılında Türkiye, Irak, İran, Pakistan ve İngiltere'nin katılımıyla imzalanan Bağdat Paketi, Cemal Abdünnasır liderliğindeki Mısır'da tepkiyle karşılanmıştır. Bununla birlikte Mısır, Batı devletleriyle ilişkisini kesmemiştir. Aswan Barajı'nın yapımı için kredi talebinin Batı devletleri tarafından reddedilmesi, Mısır'ı, Doğu Bloku ülkeleriyle sıkı ilişkiler kurmaya itmiştir. Mısır'ın, bu süreçte Süveyş Kanalı'nı millileştirmesi üzerine İngiltere, Fransa ve İsrail bölgeyi işgal etmesi, Sovyetler Birliği'nin Ortadoğu'daki etkisini artıran süreci hızlandırmıştır. İşgale karşı Sovyetler Birliği Mısır'ın yanında yer alırken, ABD'de de İngiltere, Fransa ve İsrail'in geri çekilmesini istemiştir. Neticede İngiltere, Fransa ve İsrail geri çekilmiş ve Nasır hedefine ulaşmıştır. Yayılan Sovyet etkisi karşısında Ortadoğu'ya daha çok yönelen ve Eisenhower Doktrini ilan eden ABD, 1958'de Irak'ta gerçekleşen ihtilal üzerine, bu doktrin doğrultusunda Lübnan'a müdahale etmiştir. İngiltere de Ürdün'e müdahale etmiştir. Türkiye, bir yandan içinde yer aldığı Batı Bloku ülkeleriyle ilişkilerini yürütürken, diğer yandan Arap ülkeleriyle ilişkiler kurmaya odaklanmıştır. Bu çalışmada, iki blok arasındaki mücadelenin yoğunlaştığı bir kesit, Türkiye'nin politikaları da dikkate alınarak ele alınmaktadır.

Anahtar Kelimeler: İngiltere, Fransa, Amerika, Ortadoğu, Mısır, Türkiye, Süveyş Krizi, Eisenhower Doktrini

TURKISH-ARAB RELATIONS AND MIDDLE EAST COUNTRIES IN THE 1958-1963 PERIOD**Abstract**

The Baghdad Pact, signed in 1955 with the participation of Turkey, Iraq, Iran, Pakistan and Britain was met with reaction in Egypt under the leadership of Gamal Abdel Nasser. However, Egypt has not cut its relations with Western states. The rejection of the loan request for the construction of the Aswan Dam by the Western states pushed Egypt to establish close relations with the Eastern Bloc countries. After Egypt's nationalization of the Suez Canal in this process, Britain, France and Israel invaded the region, accelerating the process that increased the influence of the Soviet Union in the Middle East. While the Soviet Union sided with Egypt against the occupation, in the USA it wanted Britain, France and Israel to withdraw. As a result, Britain, France and Israel withdrew and Nasser achieved his goal. In the face of the spreading Soviet influence, the USA, which turned more to the Middle East and declared the Eisenhower Doctrine, intervened in Lebanon in line with this doctrine after the revolution in Iraq in 1958. Turkey, on the one hand in the conduct of its relations with the Western Bloc countries are located, on the other hand is focused on establishing relations with Arab countries. In this study, a cross-section of intensifying struggle between the two blocks, taking into account Turkey's policies are discussed.

Keywords: Britain, France, America, Middle East, Egypt, Turkey, Suez Crisis, Eisenhower Doctrine

* Artvin Çoruh Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü

Makale Geliş Tarihi: 12.11.2020 Makale Kabul Tarihi: 25.12.2020

Giriş

1950'li yıllar, Arap milliyetçiliği ile sosyalizmi birleştiren Baasçılığın güç kazandığı yıllardır. Başta Mısır olmak üzere, Baasçıların güç kazandığı Arap ülkelerinin gittikçe daha fazla Sovyetler Birliği ile yakınlaşması, ABD'yi ve genel itibarıyla Batı Bloku'nu rahatsız eden bir gelişmeydi. Zengin petrol yataklarıyla dünya siyasetinin odak noktası bölgelerinden olan Ortadoğu'da, Sovyet etkisine karşı önlem almak NATO'nun temel hedefleri arasındaydı.

Türkiye'nin 1952 yılında, başını ABD'nin çektiği Batı Blokunun askeri teşkilatı olan Kuzey Atlantik İttifakı (NATO)'ya üye olması, Sovyetler Birliği'nin başını çektiği Doğu Bloku karşısındaki konumunu netleştirmiştir. Bundan sonraki süreçte Türkiye, Sovyetler Birliği ve komünizmin yayılmasını önlemek için etkin bir faaliyet yürütmüştür.

Bir NATO üyesi olarak Türkiye, Sovyetler Birliği'nin Ortadoğu'daki etkinliğini frenlemeye dönük politikaların yürütülmesinde aktif bir rol oynamıştır. 1955 yılında, Türkiye, Irak, İran, Pakistan ve İngiltere'nin katılımıyla kurulan Bağdat Paktı, Türkiye'nin söz konusu rolüne bir örnektir. Sovyetler Birliği'nin yayılmasına karşı kurulan Bağdat Paktı, Mısır ve Suriye gibi Arap milliyetçiliğinin güç kazandığı ülkelerde tepkiye yol açmıştır. Özellikle Cemal Abdünnasır liderliğindeki Mısır, bu tepkilerin sürükleyici aktörü olmuştur.

Cemal Abdünnasır'ın Sovyetlerle ilişkileri sıkılaştırmaya yönelmesi ABD'nin tepkisine yol açmıştır. Öyle ki, Abdünnasır, 1956'da, ABD ve Batı Bloku'nun henüz tanımadığı Çin Halk Cumhuriyeti'ni tanıdıktan sonra Sovyetler Birliği'ne bir ziyaret planladığında, ABD, Aswan Barajı'nın yapımı için Mısır'a vermeyi taahhüt ettiği yardımı yapmaktan vazgeçmiş, Dünya Bankası da ABD'yi izleyerek baraj için yardımdan kaçınmıştır. Mısır'ın buna tepkisi, Süveyş Kanalı'nı millileştirmek olmuştur (Fırat – Kürkçüoğlu, 2009:627).

Esasen Mısır'ın, Aswan Barajı'nın yapılması için Batılı devletler nezdinde kredi arayışına çıkması, Batı ile ilişkileri geliştirme isteğinin bir sonucuydu. Ancak Batı ülkelerinin kredi arayışını sonuçsuz bırakması (Kürkçüoğlu,1978:81; Pratt,1965:519) Mısır Arap Cumhuriyeti'nin buna cevabı 26 Temmuz 1956 tarihinde Süveyş Kanalı'nı millileştirmeye yönelttiğinde (Pratt,1965:519; Kürkçüoğlu,1972:81; Armaoğlu,1987:499), Ortadoğu'daki dengeleri yeni bir düzeye taşımıştır.

Süveyş Krizi, Sovyetler Birliği'nin Artan Etkisi ve ABD'nin Eisenhower Doktrini

Süveyş kanalı gibi son derece stratejik bir yerin Mısır tarafından millileştirilmesi, İngiltere ve Fransa'yı son derece rahatsız etmiş ve bu iki devlet yanlarına İsrail'i de alarak askeri seçeneği devreye sokmuşlardır. İsrail 29 Ekim 1956 tarihinde İngiltere ile Fransa tarafından planlanan projeye aniden Mısır'a saldırarak Mısır'ın elinde bulunan Gazze kenti ile Sina Yarımadasını istila etmiştir (Pratt,1965:521; Kürkçüoğlu,1978:81). Bu arada İngiltere ile Fransa, Mısır'ın havaalanlarını bombalamış ve yanı sıra Mısır'a asker çıkarmıştır. Mısır Arap Cumhuriyeti ise, Süveyş kanalında bulunan gemilerin tamamını batırarak kanalı tıkamıştır (Armaoğlu,1987:500). Ne hazindir ki ikisi de Müslüman Arap ülkesi olmalarına rağmen, Süveyş kanalı meselesinde Irak Devleti emperyalist İngiltere ile Fransa'nın yanında yer almıştır. (Armaoğlu,1987:499)

Gelişmeler üzerine Sovyetler Birliği, İngiltere ile Fransa'ya karşı tehditkâr mesajlar göndererek bu savaşı durdurmalarını istemiş, aksi takdirde kendilerine karşı güç kullanacağını açıklamıştır. Sovyetler Birliği ayrıca Amerika'ya gönderdiği mesajında da söz konusu savaşın üçüncü bir dünya harbine sebep olabileceğini bildirmiştir. ABD ise, İngiltere, Fransa ve İsrail'in kendisine danışmadan giriştikleri bu müdahaleye cephe almış, sert tepki göstererek bu üç ülkenin Mısır topraklarını terk etmelerini istemiştir. Neticede söz konusu ülkeler Mısır'dan çekilmek zorunda kalmış ve Süveyş Kanalı temizlenerek Mart 1957'de yeniden deniz trafiğine açılmıştır. (Armaoğlu,1981:501; Pratt, 1965:521-522; Kürkçüoğlu, 1972:87-90)

Süveyş Krizi Cemal Abdünnasır'ın, zaferiyle sonuçlanmış ve Kanalin kullanımı Nasır'ın yani Mısır'ın eline geçmiştir. (Kürkçüoğlu,1972:90-91) Mısır, İsrail harbinin çıkması üzerine İngiltere'nin haricinde Tahran'da bir araya gelen Bağdat Paktı üyeleri Türkiye, Irak, İran ve Pakistan yaptıkları toplantı sonrasında yayınladıkları bildiride İsrail'in Mısır'a saldırısı kınanmış ve İngiltere ile Fransa'nın askerlerini Mısır'dan geri çekmelerini istemiş ve Mısır'ın egemenlik hakkına saygı duyulması istenmiştir. Fakat, Bağdat Paktı üyelerinin bu açıklaması, Mısır'ı ve diğer bazı Arap devletlerini tatmin etmemiş, Bağdat Paktı'nın diğer üyeleriyle birlikte Türkiye'nin de, Batı ülkeleriyle birlikte hareket ettiğine dair algı devam etmiştir (Kürkçüoğlu,1972:15; Armaoğlu,1987:492).

Süveyş krizinden Mısır zaferle çıkarken, Sovyetler Birliği de Ortadoğu bölgesinde etkisini arttırmıştır. İngiltere ile Fransa ise bölgedeki etkinliklerini kaybetmişlerdir. Bu boşluğu doldurmak amacıyla olan Amerika Birleşik Devletleri, Sovyetler Birliği'nin Ortadoğu bölgesinde artan nüfusunu engellemek için, Komünizmin yayılmasına karşı ekonomik ve askeri yardımları kapsayan Einsenhower Doktrinini açıklamıştır. (Pratt,1965:522; Armaoğlu,1987:502-503)

ABD başkanı Einsenhower'in 1957 yılı başında kongreye sunduğu bir raporla açıkladığı doktrin, komünizm tehdidine karşı, talep eden Ortadoğu devletlerine doğrudan askeri ve ekonomik yardım taahhüt ediyordu. Ortadoğu ülkelerini komünizme karşı savunma taahhüdüyle yönünü belirleyen Einsenhower Doktrinini, Ortadoğu ülkelerini ikiye bölmüştür. Türkiye, Irak, Pakistan, Afganistan, Libya, Tunus ve Fas bu doktrini olumlu karşılarken, Mısır, Suriye ve Ürdün ise şiddetli tepki göstermişlerdir (Armaoğlu,1987:503-504).

Suriye Krizinin Tetiklediği Gerginlik

Suriye'de Mayıs 1957 seçimlerinde solun kuvvetlenerek çıkması Türkiye'yi endişelendirmiş ve bu endişenin tetiklediği süreç, Türkiye'nin Sovyetler Birliği ile karşı karşıya gelmesine yol açmıştır. Türkiye ile Suriye arasındaki gerginlikte Sovyetler Birliği Suriye'nin yanında yer alırken, Amerika Birleşik Devletleri Türkiye'yi desteklemiş ve böylece Ortadoğu'da ABD ile Sovyetler Birliği çatışma noktasına (Kürkçüoğlu,978:104-106)

Türkiye'nin Suriye hududunda yaptığı askeri yığınak ve tatbikatlar Suriye ile Sovyetler Birliği tarafından Türkiye'nin bölgeye saldıracağı şeklinde yorumlanmıştır. Türkiye'nin bu tatbikatların, her zaman yapılan olağan tatbikatlar olduğu yönündeki açıklamaları muhatapları nezdinde kabul görmemiştir (Kürkçüoğlu,1978:107-111). Amerika Birleşik Devletleri'nin Türkiye'yi desteklemesi, Sovyetler Birliği'nin Ekim 1957'den itibaren Türkiye'ye yönelik tepkisini hafifletmiş, akabinde

Suriye ile Türkiye arasındaki gerginlik kendiliğinden azalmıştır (Kürkçüoğlu,1978:111-113). 22 Şubat 1958 tarihinde Suriye ile Mısır Arap Cumhuriyetleri'nin birleşmeleri ilişkileri daha da yumuşatmıştır. (Kürkçüoğlu,1978:113; Kerr,1965:14-21)

Türkiye Cumhuriyeti Devleti söz konusu Mısır-Suriye birleşmesini 11 Mart 1958 tarihinde resmen tanımış ve böylece Türkiye- Suriye gerginliği tamamen ortadan kalkmıştır. Amerika Birleşik Devletleri bu buhran ve Eisenhower Doktrini ile Ortadoğu bölgesine fiilen girmiştir. ABD'nin bu tutum ve davranışı bölgedeki Arap Devletleri'nin ABD'nin karşısında yer almaları sonucuna yol açmıştır. Dolayısıyla Ortadoğu Arap Ülkeleri özellikle de Mısır-Arap Cumhuriyeti ve Suriye, Birleşik Arap Cumhuriyeti adı altında birleşerek Amerika'ya karşı tepki göstermişlerdir. Ayrıca, Amerika Birleşik Devletleri'nin önceleri girmekten kaçındığı ancak gidişatıyla yakından ilgilendiği Bağdat Paktı ile ilişkisini güçlendirmiş, 3-6 Haziran 1957 tarihinde söz konusu paktın askeri komitesine resmen katılmıştır. Bu noktada, Ortadoğu Bölgesinin, Sovyet - Amerikan çatışma sahası haline geldiğini söylemek yerinde bir tespit olacaktır (Kürkçüoğlu,1978:117-118; Marlowe,1961:203).

Nasır'ın artan etkisi, Süveyş Krizinden sonra yapılan Ürdün seçimlerinde de kendisini göstermiş, Ekim 1956 seçimlerinde, Nasır taraftarları galibiyetle çıkmışlardı. Ürdün Kralı Hüseyin'in 10 Nisan 1957'de bu hükümetin istifasını istemesi, Ürdün'ü karıştırmış ve Ürdün Kralı devirme girişimine sahne olmuştur. Neticede Kral'ı devirmek isteyen Genelkurmay Başkanı Ali Navar Suriye'ye kaçmak zorunda kalmıştır. Gelişmeler Ürdün ile Suriye ve Mısır'ın münasebetlerini bozmuştur. Bu arada, Suriye Sovyetler Birliği ile ekonomik ve teknik yardım antlaşması imzalayarak, Sovyetler Birliği ile ilişkisini daha da sıkılaştırmıştır (Kürkçüoğlu,1978:101-103; Armaoğlu, 1987:504-505) Suriye'nin Sovyetler Birliği ile yaptığı bu antlaşma, Ortadoğu'da Sovyetler Birliği'ne yeni bir mevzi kazandırırken, Suriye ile Batı Bloku arasındaki ilişkileri daha da bozan bir etki yaratmıştır

Irak'ın Yönünü Değiştiren Darbe

Bağdat Paktı'na üye, yegâne Arap ülkesi olan Irak, Bağdat Paktına karşı gösterilen tepkiler sonucunda, Arap dünyasından adeta dışlanmış vaziyetteydi. Irak'ta monarşinin taraftarları, sürekli olarak "*Batı taraftarı olmakla*" suçlanıyorlardı. Bağdat Paktı'nın 1955 yılında imzalanmasından sonra meydana gelen gelişmeler, Arap ülkelerinde Batı aleyhtarı, radikal milliyetçi unsurları güçlendirmiştir. Bu gelişmelerin sonucu Irak'ta kendisini göstermiştir. (Kürkçüoğlu,1972:122-123)

Irak'ta 14 Temmuz 1958 tarihinde gerçekleşecek darbe, Irak'ı o tarihe kadar izlediği politikadan bambaşka bir yöne yöneltecekti. Darbeden birkaç hafta önce, Bağdat'ta mevcut rejime karşı bir darbe girişiminde gerçekleşeceği hususunda bazı söylentiler kamuoyunda dolaşmakta idi. 27 Şubat 1958 tarihinde Suriye ile Mısır Arap Cumhuriyeti arasında Birleşik Arap Cumhuriyeti kurulmuş ve hemen arkasından da Irak ile Ürdün, kendi aralarında resmi bir birlik kurmuşlardı. Irak ve Ürdün yöneticileri bu adımları atarken, kendi halklarına danışmış değillerdi. Halkın çoğunluğu bu adıma kayıtsız kalmış ve bir kısmı ise tasvip etmemiştir (Kırk George,1961:124-135; Armaoğlu, 1989: 510-512).

Irak halkı arasındaki hoşnutsuzluk, Kahire Radyosu'nun, Irak Başbakanı Nuri Sait Paşa ve Irak hükümeti aleyhine yaptığı yoğun bir propaganda ile birleşmekteydi. Bir süredir, Irak ordusundan atılmış subaylar, gruplar halinde gizlice buluşarak Irak rejimini devirmenin planını yapmakta idiler. Bu arada Tuğgeneral Abdülkerim Kasım'ın liderliğinde bir teşkilatlanmaya hayata geçirilmiş idi. Bağdat'ın kuzeydoğusunda bulunan bir tugaya, 14 Temmuz 1958 tarihinde Ürdün'e intikali emri verildiğinde, Irak ordusundaki devrimci subaylar bu fırsattan yararlanmasını bilmişlerdir. Tuğgeneral Kasım ile aynı düşüncelere sahip olan söz konusu tugayın komutan yardımcısı Albay Abdüsselam Arif, tugayı Bağdat'ın çevresinden dolaştıracağına, direkt şehre sokup başkent Bağdat'ı işgal edecek, Kasım da hemen arkasından yakın bir kışladan getireceği bir tugayla ona destek verecekti. Plan başarı ile icra edilmiştir. Irak polis gücü ise Albay Arif'in öncü kuvvetlerini önleyememiştir. Planın başarı kazanmasındaki etkili bir faktör, halkın, mevcut Irak rejiminden uzaklığıydı. Gerçekleşen ihtilal esnasında Kral (II.Faysal), Kral varisi (Faysal'ın amcası velihaht Abdullah) hariç kraliyet ailesinin tamamı vurularak öldürülmüştür. Her ne kadar bu hareketin planlı mı yoksa askerlerin o anki duygularına yenik düşerek mi gerçekleştiği hakkında çeşitli tartışmalar varsa da planlı bir hareket olduğu düşüncesi hâkimdir (Mansfield,1973:320-321).

Irak ihtilâlinde Nuri Said Paşa ise Bağdat'tan gizlice kadın kıyafetiyle kaçarken halk tarafından tanınarak linç edilmiştir. (Armaoğlu,1989:512). İhtilal ile yönetimi ele geçiren subaylar, ilk günlerde meydana gelen bazı küçük ayaklanmaları bastırmış ve ülkede sıkı bir şekilde hâkimiyet kurmuşlardır. Söz konusu ihtilal vesilesiyle Irak'ta Krallık rejiminin yerine Cumhuriyet rejimini kurulduğu açıklanarak yeni Başkan göreve başlayana kadar, oluşturulan kurulun devlet başkanlığına vekâlet etmesi kararlaştırılmıştır. Söz konusu kurulun üç üyesinden ikisi subaydı. Tuğgeneral Abdülkerim Kasım'ın hem başbakan ve hem de savunma bakanı olduğu bir de kabine kurulmuştur. (Mansfield,1973:321)

İhtilalin yapıldığı "14 Temmuz 1958 günü Bağdat Radyosu tarafından yayımlanan bildiride"; "*ulu Tanrının yardımı, Irak halkının ve silahlı kuvvetlerinin desteğiyle, Irak Devletinin başına emperyalistler tarafından getirilen, doğru yoldan ayrılmış yöneticiler grubunun tahakkümünden kurtarıldığı*" ilan ediliyordu. Bildiride ayrıca "*Milli birliği koruyacak, bütün Arap Devletleriyle kardeşlik bağları kuracak ve Bandung Konferansı kararları ile BM Antlaşmasına uygun ve Irak'ın menfaatleri doğrultusunda olan bütün milletlerarası taahhütlerine sadık*" bir cumhuriyet yönetiminin kurulduğu da açıklanıyordu (Kürkçüoğlu,1978:123).

Yeni kurulan Irak hükümeti 19 Temmuz 1958 tarihinde Birleşik Arap Cumhuriyeti (BAC) ile karşılıklı bir savunma antlaşması imzalamıştır (Gönlübol,1974:324-335). Bu süreçte Lübnan'da kritik gelişmeler yaşanmaktaydı. Anayasal görevi Eylül 1958 tarihinde sona erecek olan Lübnan Cumhurbaşkanı Camille Chamou, başkanlık süresini uzatmak amacıyla Anayasada değişiklik yapmak istemiş, ancak Nasır taraftarı, Lübnanlı Arap milliyetçilerinin muhalefetiyle karşılaşmış ve taraflar arasında silahlı çatışmalar yaşanmıştır. Irak'taki 14 Temmuz ihtilali, Lübnan Cumhurbaşkanı Chamoun'un tedirginliğini büyütüştür. Nihayet ABD, 15 Temmuz 1958 tarihinde yayınladığı bir bildiri ile Lübnan Cumhurbaşkanı Chamou'nun çağrısı üzerine, Lübnan'daki Amerikan vatandaşlarının güvenliği ve dünya barışına katkıda bulunmak, Lübnan'ın egemenliğini korumak gayesiyle Lübnan'a denizden ve havadan çıkarma yaptığını ilan etmiştir. Amerika Birleşik

Devletleri'nin bu hareketi, Eisenhower doktrininin ilk uygulaması idi (Kürkçüoğlu,1978:123-124; Pratt,1965:523; Armaoğlu,1987:512; Marlowe,1961:173-174).

Benzer bir müdahaleyi İngiltere Ürdün'e yönelik olarak gerçekleştirmiştir. Suriye ile Mısır'ın bir araya gelerek Birleşik Arap Cumhuriyeti'ni kurmalarını müteakip, Irak ile Ürdün arasında kurulan federasyonun başkanı olarak belirlenmiş olan Irak Kralı Faysal, 14 Temmuz 1958 darbesi neticesinde öldürüldüğünde, federasyon başkanlığı yetkileri Ürdün Kralı Hüseyin'e geçmişti (Khadduri,1960:345; Kürkçüoğlu,1978:125). Fakat Ürdün Kralı'nın Irak üzerinde herhangi bir otoritesi yoktu. Dahası Irak'taki yeni yönetimin, kendisine müdahale etme ihtimalinden çekinmekteydi. Bu korku Kral Hüseyin'in İngiltere'den yardım talebinde bulunmasına yol açmış, İngiltere de talep üzerine, 17-18 Temmuz 1958 tarihinde Kıbrıs'ta bulunan kuvvetlerini Ürdün'e sevk etmiştir. İngiltere'nin Ürdün'e çıkarma yapmasına ABD yardım etmiştir. Söz konusu çıkarmayla birlikte, Ürdün Krallığı, içişlerine karıştığı gerekçesiyle 17 Temmuz 1958 tarihinde Birleşik Arap Cumhuriyeti (BAC) ile diplomatik münasebetlerini kesmiştir (Kürkçüoğlu,1972:125; Marlowe,1951:173).

Yeni yönetim Irak'ın temel dış politika tercihlerinde radikal değişikliklere gitmiştir. Bu noktada atılan kritik adımların başında, Bağdat Paktı'ndan çıkmaktı. Böylece Sovyet yayılmasını durdurmak amacıyla devreye sokulan Bağdat Paktı, bir ana aktörünü kaybetmiştir. Irak'ın Pakt'tan ayrılmasıyla, artık Pakt üyesi hiçbir Arap devleti kalmamıştı. Üstelik Irak ayrılmanın ötesinde adımlar atmış ve artık Bağdat Paktı kapsamında gündeme getirilen politikanın karşına geçmişti.

Sonuç

1950'li yıllar Arap Milliyetçiliğinin güçlendiği, yönetime geldiği yıllardır. Bu noktada öne çıkan devlet Mısır'dır. Mısır Devlet Başkanı Cemal Abdünnasır'ın Sovyet Bloku'na yakınlaşması, başta ABD olmak üzere Batı Bloku'nda hoşnutsuzluk yaratmıştır. ABD'nin Aswan Barajı için taahhüt ettiği yardımı Mısır'a vermekten vazgeçmesi, Mısır'ı Süveyş Kanalı millileştirme adımını atmasını tetiklemiş, bu ise İngiltere, Fransa ve İsrail'in askeri müdahalesine yol açmıştır.

Sovyetler Birliği, Mısır'ın yanında yer alarak müdahalenin sona ermesini isterken, ABD'de müdahalenin bölgedeki Sovyet etkisini arttıracaklarını dikkate alarak, üç saldırgan devletin geri çekilmesini talep etmiştir. Netice itibariyle İngiltere, Fransa ve İsrail işgal ettikleri topraklardan geri çekilirken, Cemal Abdünnasır da hedefine ulaşmış ve Süveyş Kanalı millileştirmiş, aynı zamanda da siyasal gücünü arttırmıştır.

Bu süreçte Sovyetler Birliği uyguladığı politikayla bölgede güç kazanmıştır. İngiltere ve Fransa'nın bölgedeki gücü azalırken, ABD onlardan boşalan yerleri doldurmaya yönelmiştir. ABD'nin bu dönemde Eisenhower Doktrini ile, komünizm tehdidini önlemek maksadıyla talep eden Ortadoğu devletlerine askeri ve ekonomik yardım taahhüdünde bulunmuştur. İlk Bağdat Paktı'nın askeri komitesine katılan ABD, bölgedeki gelişmelere daha aktif şekilde müdahil olmaya başlamıştır.

Bütün bu süreç boyunca Türkiye Batı Bloku ile paralel politikalar yürütmüştür. İkinci Dünya Savaşı sonrasındaki Sovyet tehdidi karşısında Batı Bloku ile yakınlaşmış bulunan Türkiye, 1952'de

NATO'ya katılmak suretiyle ilişkileri en üst seviyeye çıkarmıştır. Bağdat Paketi'nin oluşmasında aktif bir rol oynamıştır.

Sovyetler Birliği'nin bölgedeki faaliyetleri ve etkisi, Batı Bloku ile birlikte Türkiye'yi de rahatsız etmiştir. Bu doğrultudaki gelişmeler üzerine Türkiye, zaman zaman bölgedeki devletlerle karşı karşıya kalmıştır. Nitekim Suriye ile oldukça gergin süreçler yaşamıştır.

Bölgedeki kritik gelişmelerden birisi Temmuz 1958'de Irak'ta gerçekleşen darbedir. Darbe ile Irak, Bağdat Paketi'nden ayrılmakla kalmamış, ABD – NATO eksenli politiklardan farklı bir politik tutuma yönelmiştir. Böylece Mısır ve Suriye gibi iki önemli Arap ülkesinin yanı sıra Irak'ta Sovyetlerle daha yakın ilişkilere girmiştir.

Kaynakça

- Armaoğlu, Fahir (1987), *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1914-1980)*, Ankara: İş Bankası Kültür Yayınları.
- Armaoğlu, Fahir (1989), *Filistin Meselesi ve Arap İsrail Savaşları (1948-1988)*, Ankara: İş Bankası Kültür Yayınları.
- Armaoğlu, Fahir (1963), *Kıbrıs Meselesi (1954-1959) Türk Hükümeti ve Kamuoyunun Davranışları (Karşılaştırmalı İnceleme)*, Ankara: A.Ü.S.B.F Yayınları.
- Encyclopedia Americana* (1967), "Iraq", Cilt 9, New York: Grolier International.
- Encyclopedia Americana* (1984) "Iraq", Cilt 4, Grolier International Inc., International Edition
- Ertuna, Hamdi (1976), *Türk-Arap İlişkileri*, Ankara: Genelkurmay Basımevi.
- Esin, Necmettin (1976), "Irak Türkleri", *Türk Dünyası El Kitabı*, Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları.
- Fırat, Melek – Kürkçüoğlu, Ömer (2009), Orta Doğu'yla İlişkiler, Baskın Oran (ed.), *Türk Dış Politikası Kurtuluş Savaşında Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar*, Cilt 1, 15.Baskı, İletişim Yayınları: İstanbul, s.615-635
- Gönlübol, Mehmet ve Diğerleri (1974), *Olaylarla Türk Dış Politikası (1919-1973)*, Ankara: A.Ü.S.B.F. Yayınları,
- Grobba, Fritz (1951): *Irak*, Çev: Feridun Akkor, Ankara: Genelkurmay Basımevi.
- Harris, George L. (1958): *Iraq. Its Pedge, Its Society, Its Culture*, New Hawen, Hraf Press
- İmamzade, Meryem (1986), *Irak Dosyası*, İstanbul: Akabe Yayınları.
- Kerr, Malcolm (1965) *The Arab Cold War, 1958-1964, A Study Of Ideology in Politic*, London.
- Khadduri, Macid (1960), *Independent Iraq (1932-1958), A Study of Ideology in Politics*, London: Oxford Uni. Press.

Khadduri, Macid (1967), *Orta Doğu Politikasında Ordunun Rolü*, Çev: Karamustafaoğlu Asis Dr. Şenyuva Matbaası, Ankara, 1967

Kırk, George (1961), *Contemporary Arap Politics, A Concise History*, London,

Kürkçüoğlu, Ömer (1978), *Türk-İngiliz İlişkileri (1919-1926)*, Ankara: A.Ü.B.F Yayınları.

Kürkçüoğlu, Ömer (1972), *Türkiye'nin Arap Orta Doğusu'na Karşı Politikası (1945-1970)*, Ankara: A.Ü.B.F Yayınları.

Mansfield, Peter (1973), *The Middle East, A Political and Economic Survey*, London: Oxford Uni, Press.

Marlowe, John (1961), *Arab Nationalism & British Imperialism*, London: The Cresset Press.

Pratt, Julius W (1965), *A History Of United States Foreign Policy*, New Jersey.

EKLER*

Foto 1: Cemal Abdünnasır, Kruşçev'le birlikte Aswan Barajı'nın temel atma töreninde görülüyorlar.

* Fotoğraflar Google görseller sayfasından alınmıştır.

Foto 2: Süveys Kanalı Haritası

Foto 3: Günümüz Ortadoğu Ülkeleri

Foto 4: Kral Hüseyin ve Kral Faysal, Cemal Abdunnasır'ın Birleşik Arap Cumhuriyeti'ne karşı Arap Federasyonu'nu hayata geçirdiler.

Foto 5: Kral Hüseyin ve Cemal Abdunnasır birlikte görülüyorlar.